

Fransa'da Türk Dilinin 1996-1997 Yıllarında Uygulanabilir Ara Programı¹

Over the years 1996-1997, the applicable intermediary program in France

Alain BOISSINOT

Aktaranlar:

Arsun YILMAZ

Hacettepe Üniv., Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Böl., Ankara-TÜRKİYE

Selim YILMAZ

Marmara Üniv. Fen-Edebiyat Fak., Fransız Dili ve Edebiyatı Böl., İstanbul-TÜRKİYE

ÖZET

Fransa'da Millî Eğitim Bakanlığı, okulların müfredatında yer alan yabancı dilleri tanıtmak, bu dillerin nasıl öğretildiğini göstermek amacıyla 1996 yılında bir kitap yayınlamıştır. Bu kitapta, Türkçeye "Türk dilinin 1996-1997 yıllarında uygulanabilir ara programı" başlığı altında yer verilmiştir. Kuşkusuz her yıl yenilenen bu metni biz Türkçeye çevirerek Fransız Millî Eğitim Bakanlığının dilimizi nasıl tanıttığını ve okullarında ne şekilde yer verdiğini göstermek istedik.

Anahtar kelimeler: Dilbilgisi, Eğitim, Fransa, Öğretim, Türkçe, Türkoloji, Yabancı dil.

ABSTRACT

In 1996, Ministry of Education released a book so as to introduce the foreign languages that take place in the curriculum, and to show how these languages are taught. In this book, under the title of "Over the years 1996-1997, the applicable intermediary program", Turkish is covered. By translating this article into Turkish which is undoubtedly renewed every year, we meant to demonstrate how the French Ministry of Education introduces our language.

Keywords: Grammar, Education, France, Teaching, Turkish, Turkology, Foreign language.

---

¹ Fransız Millî Eğitim Bakanlığı, İlk ve Orta öğrenim programlarını içeren kitabında, Türk dilinin öğretimine de yer vermiştir: «*Enseignement Élémentaire et Secondaire. Programme transitoire de la langue turque (LVII et LVIII) applicable en 1996-1997*» (N0 13: 28 Mart 1996). Biz, bu bölümü Türkçe'ye çevirerek, dilimizin Fransız eğitimindeki yeri hakkında okurlara bir ön bilgi sunmayı düşündük.

Akademi rektörlerine, kolej öğretmenlerine, teknik ve genel eğitim lise müdürlerine, Türk dili profesörlerine gönderilen metin.

Bu notun ek bölümü, 1996-1997 senelerinde türk dili eğitiminin ara programını kapsıyor, bu dil genel ve teknik eğitimin yapıldığı kolej ve liselerde “yaşayan dil II” ve “yaşayan dil III” olarak geçti. Türkçe’nin eğitimi, 21 ekim 1994 tarihli yasa ile, kolejlerde “yaşayan dil II”, genel ve teknik eğitimin yapıldığı liselerde ise “yaşayan dil III” olarak başladı.

Millî Eğitim Bakanlığı Yüksek eğitim ve araştırma merkezi adına,

Lise ve kolejlerin müdürü

Alain BOISSINOT

EK BÖLÜM

1. GİRİŞ

Dilbilimsel olarak Ural-Altay sınıfına ait olan Türkçe, günümüzde, Çin’den Balkanların Avrupa kısmına kadar, yaklaşık 150 milyon insan tarafından konuşulmaktadır.

Bu geniş alanda, dilbilimsel çizgi ortak payda olarak, birçok toplum, kültür, geçmiş ve bugünün medeniyetlerini belirleyici olmuş ve insan topluluklarına alan ve kaynak sağlamıştır. Bu dilin öğreniminin ilk amacı olan iletişim olayının ötesinde, kültür-toplum-medeniyet olmak üzere bu üç boyutu sık sık dikkate alacağız, ve bunları öğrenimde olduğu kadar öğretime de dahil etmeye özen göstereceğiz. Türkçe’nin birçok türleri arasında, incelenecek olan, Türkiye Cumhuriyetinde konuşulan, yaklaşık 60 milyon konuşucusu olan ve türkofon alanında gitgide kaynak dil olarak gösterilen standart Türkçe’dir. Yapısal olarak, Fransızca’dan, Hint Avrupa dillerinden ve Semitik dillerden çok farklı olmasına rağmen, grameri oldukça düzenlidir : öyleki çok az istisnalar içerir. Açık mantığı, bilgi-işlem yapısına yakın olan bu dilin oluşumu her öğrencinin araştırma ve merakını uyandıracak niteliktedir.

1928’den beri, Türkçe ses yapısına tamamıyla uygun latin alfabesiyle yazılır : Türk dili konuşulduğu gibi yazılır. Ekonomik, politik ve kültürel alışverişlerde yoğun olarak kullanılan bir iletişim dilidir.

Belirtmek gerekir ki, üniversite ve bilim alanında, Fransa’daki Türkçe eğitimi iki asırlık eski bir gelenekten ileri gelmektedir ve uluslararası tanınmış mükemmel bir ilgi merkezi temsil etmektedir.

Bu program karışık bir toplumu içermektedir : anadil öğrenimi değil, yabancı bir dil eğitimi söz konusudur, türkofon çevreden gelenler dahil olmak üzere. Bu program yeni

öğrenen bir topluluğu ilgilendirdiği gibi, bilgi ve beceriyi çevresinden, özellikle ailesinden ve birtakım ilişkilerden (yolculuk, alışveriş gibi) edinen insanları da ilgilendirmektedir. Bu sebeptir ki, bu program, bir an önce öğrenilmesi gereken yapısal ve sözdizimsel oluşumların akılcı tanıtımına önemli bir yer verir, ve bunları genel çerçevede tanıtır.

Bu program, çeşitli kişisel tepki yollarını sağlayan genel kaynakça çerçevesi olarak düşünülmüştür, sadece öğrenim seneleri boyunca değil, aynı zamanda her seviyedeki sınıf gruplarına göre de ele alınmıştır. İşlevsel yönlendirmeler, yetenekleri ve her seviyede elde edilen becerileri gösterir. Başka deyişle, söz konusu program temel edinimler üzerinde durmaktadır: seviyeler arası ve bir seviyenin içindeki gelişimler, temel yapıdan itibaren «spiral» yoğunlaşmalardan ibarettir.

Programın genel oluşumu, tanıtımıyla beraber, yazılı olduğu kadar da sözlü çeşitli biçimlerde alışverişi ve iletişimi önemli kılar ve iletişimin yeni teknolojileriyle (bilgi-işlem, CD-ROM, multimedya) elde edilen anlatım olaylarının biçimlerine geniş bir yer verir. Diğer taraftan, dil bilgilerinin tümü türk dünyasının kültür, sosyal ve medeniyet olaylarının ilerlemesini belirtir. İfade etmek gerekir ki kültürel boyut dilin öğrenimine her zaman bağlıdır. Her türlü yazılı veya işitsel-görsel dayanakların kullanımından başka, bu programın kültür bölümünde tanıtılan edebi eser ve yazarların seçimi metinler bütününden itibaren yapılır. Bu program, türk toplumunun somut zaman ve periyodlarını, kültürel gelişimiyle beraber medeniyetine ulaşmayı da konu edinir.

PROGRAMIN AMAÇLARI

Daha sonra detayları açıklanacak olan şu amaçlar temel olarak düşünülmüştür:

II- İşlevsel yönlendirmeler

III- Kelime dağarcığı programı

IV- Dilbilgisi programı:

- Dilin temel ilkesi: ekleme
- Ses yapısı: sesli ve sessiz uyumu
- Biçimbilim, zaman-mekan çerçevesi, hareket
- Sözdizimsel yapıları: söz düzeni

V- Biçim ve sözdizimsel öğrenimlerin gelişimi (4. sene)

VI- Türk kültürü, toplumu ve medeniyeti; dilin öğrenimi

VII- Türk kültür ve toplumunun gelişimiyle ilgili metinler ve yazarları içeren program.

Ek bir doküman, bu kaynak programın içerisinde mümkün olan yolları belirleyici, irdeleyici ve yönlendirici olacaktır.

II- İŞLEVSEL YÖNLENDİRMELER

Dördüncü sınıfta, öğrenci, dil ve kültür bilgilerine bağlı olarak kelime ve sözdizimi zenginliğiyle birlikte, ilerde tanıtacağımız işlevsel yapıların içindeki konuşma olaylarını düzenli olarak öğrenmek zorundadır. Öğretmen, düşündüğü konulara bağlı olarak çeşitli dayanaklarının seçiminde yönlendirici olacaktır: gazete, video, skeç vs.

A- Kendini tanıtmak

«Ben» (je) ve «diğerleri» (les autres):

Öğrenci kendini belirlemek, tanımlamak, tanıtmak ve diğerlerini tanıtmak zorundadır: (cinsiyeti, yaşı, doğum yeri ve tarihi, ailesi, çevresi, işleri, vs.), ilişki ve alışverişi sağlayacak basit söylemlerle.

Her tanıtıcı, karşılıklı konuşmanın temelini oluşturabilen basit söylemlerin oluşumuna yer vermek durumundadır.

Örnek: Şu söylem gibi: «Ben, 14 yaşında, Paris çevresinde doğmuş bir erkek çocuğuyum; kız kardeşim 22 yaşında. Evli. Ailemle birlikte oturmuyor, vs.». (Je suis un garçon de 14 ans né dans la banlieue parisienne; ma soeur a 22 ans. Elle ne vit plus avec notre famille, etc.).

‘Söylemler’ (énoncés) dediğimiz oluşumların dışında, her anahtar kavram ve sözcük (burada altı çizilmiş) başka söylem ve kavramlara yol açar, « vivre » = yaşamak ve « existence » = yaşantı gibi.

B- İstemek / vermek ; karşılamak, izine çıkmak

Nezaket biçimleri: selamlama, ağırlama, hoş karşılama, ayrılık şekillerinin basitleştirilmiş kullanımı iyi öğrenilmelidir. Bu söylemler karşılıklı bakış açısı ve rol değişimi şeklinde düşünülmüştür.

Birinin hal ve hatırını sormak. Randevu almak, davet etmek, ısrar etmek, özür dilemek.

Bir bilgi, bir görüş sormak ve vermek, tavsiye etmek.

Kabul etmek, reddetmek.

C- Bir davranışı, bir duyguyu ifade etmek

Tatmin olduğunu veya düş kırıklığını ifade etmek; duygularını ve değerlendirmelerini olumlu veya olumsuz olarak göstermek. Uyarmak ve yatıştırmak.

D- Eylemin kip hali

İfade etmek için cümleler üretmek: ihtiyaç, zorunluluk, yapılabirliklik, mümkünlük ve mümkünsüzlük, kuşku.

E- Mekkanda yerleşmek; hareketler ve yer deęiřtirmeler, yönlenme

Yer ve mekan: (pozisyon alma mekanı, mekanın nitelikli kısmı olan yer, yerler arası ilişkiler, nesnelere ve kişiler, çevre, sade yer betimi).

Hareketin yeri (yakınlaşma, uzaklaşma vs.)

F- Zamanlama

Takvimde, mevsimde ve zamanda «seyir» (*navigation*) ; tarih ve saat, süre.

G- Renkleri görmek ve adlandırmak, göstermek, saymak

Renkler, algılanmaları, adlanmaları, kültürel sembolleri

H- Yemek kuralları

İçmek, yemek, masaya oturmak vs.

III- KELİME PROGRAMI

Kelime programı, Türk dünyasının ve çağdaş dünyanın medeniyetine toplumuna ve kültürüne bağlı alan ve dallar üzerine dayanmaktadır, yukarıda belirttiğimiz işlevsel yönlendirmeler üzerine de olduğu gibi. Sınıf uygulamalarında, yeni kelimelerin açıklama teknikleri, metni ve türetmeyi kullanırlar, resimlerle veya kelime listesiyle açıklamayı da kullandıkları gibi. Türkçe'nin sözdizimsel özelliğini göz önünde bulundurarak, çevirme faaliyetleri önemli bir yer tutmalıdır. Yeni Türkçe'nin (öz Türkçe) kelime birikiminden almaya özen göstereceğiz, Osmanlıca kelimelerden daha ziyade.

IV- DİLBİLGİSİ PROGRAMI

A- Ekleme (agglutination)

Ekleme ilkesi Türk dilinin yapısının temelidir, birçok diğer dillerde olduğu gibi, Macarca, Kore dili, Japonca vs. Kelime ve sözdizimsel soneklerin zincirlenmesi şeklinde ekleme olayı sözkonusudur.

Kelime, soneklerin ardarda gelmesiyle oluşan, ana öge olan bir kökten meydana gelir.

Kök kendisinde anlam taşıyan, bir kelimenin başına gelen en küçük ögedir. Fiil veya isim kökü, fiilimsi ve adsal her iki sınıftan da ek alır.

Türkçe'de bir kelimenin (isim veya fiil) her türlü biçimleri, ve de kelime dağarcığına giren türetilmiş halleri tek bir olayla sağlanır: bir veya birçok ekin, hemen hemen değiştirilemez köke (isim veya fiil) eklenmesi. Ek, ne kendi başına varlığı olan ne de kendi kendine anlamı olan bir unsurdur. Ekleme durumunda özel bir yeri vardır.

Türk dilini kullanmak demek, öncelikle eklerin sesli uyumuna bağlı ses yapılarına ilişkin görevlerini ve işlevlerini bilmek demektir.

B- Sesli uyumu (harmonie vocalique)

Türkçe, ince (e, i, ö, ü) ve kalın (a, ı, o, u) olarak sınıflandırılan sekiz ünlü içerir. Bu ünlülerin kullanımı art arda gelmeye ilişkin genel bir kurala bağlıdır, ek zincirinin söyleminde hecelerin birbirini takip etmesi söz konusudur. Bu kural, bir sözcüğün içinde ilk heceden itibaren ünlülerin birbiri ardına gelmesini sağlar, ki bu ünlüler iki sınıftan birine aittir (ince veya kalın ünlü). Eklerin kullanımında, bir önceki hecenin sınıfı belirleyicidir. Bununla birlikte, bazı istisnalar bu ünlü uyumu kurallarının dışına çıkarlar, bu istisnalar sözcüğe (özellikle yabancı kökenli kelimeler) veya sözdizimine (ekleme zincirinin oluşumunda) bağlı olabilir. Bu ince veya kalın ünlü sınıfların, ses olayında dil ve ağızın doğal duruma karşılık gelmesi, ünlü uyumunun akılcılığını ve otomatizmini kolaylaştırır.

Ünsüzler, aynı şekilde ama daha sınırlı olarak bu uyum kuralını takip eder, özellikle, seslendirme ve sağlaştırma bağlamında ünsüzlerden sonra gelen ekin ünlüler kuramına uyarak.

C- Biçimbilim (morphologie)

Sadece ekleme olayıyla meydana gelen Türkçe'nin biçim yapısı hiçbir dilbilgisinde cins farklılığı (eril, dişil, cinsiyetsizlik) ve çekim kuralı tanımaz. Çoğulluk *-ler/-lar* ekiyle belirtilir (başka bir belirti olmadığı zaman). Bu ekin karmaşık bir kullanımı vardır. Görevlerinden biri belirli çokluğu ifade eder.

Örnek: öğrenciler (les élèves); çocuklar (les enfants); ama: iki öğrenci (deux élèves), birkaç öğrenci (plusieurs enfants).

Türkçe'nin iki ana sözcük sınıfı vardır: herbiri kendine özgü ekleme sistemi olan, ama farklılığı olan isim ve fiil.

Çok sayıda ek, isim veya fiil kökünden itibaren, hemen hemen sonsuz kelime üretimini sağlar. Türkçe'nin kelime zenginliğinde önemli bir rol oynayan bu olayın adı türemedir. Bununla birlikte bu sayısız yaratıcı potansiyeli, toplumsal dilbilim şartları ve kullanımıyla düzenlenir. Sınıfta bu ölçüyü belirleyecek olan öğretmendir.

Örnek: Yol (chemin/voie) kelimesinden itibaren şu isimler türeyebilir: yol-cu (voyageur); yol-cu-luk (voyage), yol-suz (sans moyens = argent), yol-luk (viatique), yol-la-mak (envoyer), vs.

Ayrıca, yap- (faire) tipinde fiil türemeleri de elde edebiliriz: yap-ı (construction), yap-ı-sal (structural), yap-ı-cı (créateur), yap-ım (réalisation).

Türkçe'de, isim sınıfı tek bir bütünlüğü oluşturur, ki bunda ad, sıfat ve zarf farklılığı, kendi yapılarından ziyade değişik kullanımlara yol açar.

Fiil ise, her kelimenin emir kipi ikinci tekil şahsi, hiçbir istisna olmaksızın, fiil kökünü belirtir.

Fransızca'da fiillerin biçim yapısının sınıflarını oluşturmaya yarayan mastar hali, Türkçe'de bu görevi üstlenmez. Türkçe'de mastarın tek görevi isim-fiildir. Mastar – *mek/-mak* ekinin fiil köküne eklenmesiyle oluşur.

1- Çekim (déclinaison)

Ad çekimi veya fiil çekimini belirten biçim sınıfı yok: tek bir ek belirli bir dilbilgisel işlevi üstlenir: Latince veya Rusça'dan farklı olarak, Türkçe'de bir tek düzenli ve değişmez bir ad çekimi vardır. Değişik eklerle belirtilen birinci ikinci üçüncü ad çekimi şekilleri yoktur. Sadece ünlü veya ünsüz uyumu eklerin kullanımında değişiklikler oluşturur.

Altı isim hali bu ad çekimini gerçekleştirir.

Bu hallerden ilk olarak, her ismin ek almadan kullanılabildiği 'isim hali' (*nominatif*) veya « yalın » hali (*absolu*) verebiliriz, ki bunlar değişik dilbilgisel işlevler üstlenebilirler. (özne, nesne, ve diğer tümleçler)

Bu beş hal, yapıları ve görevlerine göre birbirinden farklı iki sınıfa ayrılır: dilbilgisel haller ve yer bildiren haller.

- Dilbilgisel haller iki tanedir, tamlayan durumunun (veya ilgi halinin = *génitif*) kullanımıyla ismin belirli nesnesini, belirtme durumunun (*accusatif*) kullanımıyla da fiilin belirli nesnesini ifade ederler.
- Yer-yön halleri üç tanedir ; gönderi görevini üstlenen bir gösterici olan isim kökünden yola çıkarlar. Herbiri yön haliyle (*directif*) bir yere hareketi gösterir ; bu mekanda bir yer alma (yer hali = *locatif*) ; son olarak, gönderi yapılan bir yerden itibaren (ayrılma hali = *ablatif*).

Özet olarak, isim hallerinin çekimi şu şekilde gerçekleşir.

• **ø** (ekin olmadığı durumlar):

- *Özne*: örnek: Taksi geldi (le taxi est venu).
- *Belirtisiz nesne*: örnek: Taksi çağırdım (j'ai appelé un taxi).
- *Zarf durumu*: örnek: Bugün taksi çağırdım (aujourd'hui, j'ai appelé un taxi).
- *Belirsiz isim tamlamasının ilk kelimesi*: örnek: Taksi şoförü (chauffeur de taxi).

• *Belirtili nesne -(y)i*(C.O.D. défini) : örnek: Öğrenciyi okulda gördüm (j'ai vu l'élève au lycée).

• *Yer ve zaman hali* (cas spatio-temporels) :

-*de* : öğrenci lisede. (l'élève est au lycée)

-den : öğrenci liseden çıktı. (l'élève est sorti du lycée)

-(y)e : öğrenci liseye gidiyor (l'élève va au lycée)

• *İsim grubu ve 'ilgi' hali* (belirtili isim tamlaması).

Üç çeşit isim grubu (isim grubu N1, N2 olarak gösterilmiştir) üç yapıya karşılık gelir.

		Açıklama	Örnek
N1 (-n)in	-N2 (s)i(n) (var/yok)	<i>ilgi hali</i>	Ali'nin kedisi (le chat d'Ali)
N1	ø -N2 (s)i(n)	<i>genel hali</i>	sokak kedisi (un chat de rue)
N1	ø ø-N2		karton kutu (une/la boîte en carton)

ölçü: iki kutu şeker (deux boîtes de sucre)

Bu durumda, N1 sıfat değerindedir.

2- «İyelik» denilen kişi ekleri (possessifs)

İyelik denilen kişi ekleri N1 *-(n)in* N2 *-(s)i(n)* isim grubunda N2'ye karşılık gelir. Kişi durumuna göre değişir.

1	(benim)	-(i)m
2	(senin)	-(i)n
3	(onun)	-(s)i(n)
1.çoğul	(bizim)	-(i)m-iz
2.çoğul	(sizin)	-(i)n-iz
3.çoğul	(onların)	-(ler)/(s)-i(n)

N1 *-(n)in*, kişi zamiri olduğu zaman genelde kullanılmaz (parantezler bunu ifade eder), çünkü bu anlam için şart değildir.

Örnek : Benim öğrencim (mon élève), ya da genelde : Öğrencim.

Birinci örnekte 'benim' bir ısrarı belirtir, yani 'öğrenci, benim' (mon élève à moi).

-le/-la ekiyle belirtilen tamlama hali, 'araç hali' olarak da adlandırılır, ki bunun görevi şu kullanımlara karşılık gelir : « ile » (avec) ya da « tarafından » (par), « aracıyla » (au moyen de).

İsim sınıfı tek bir bütünlük oluşturur, bunda isim, sıfat ve zarf farklılığı, dilbilgisel özelliği belirtmez, değişik kullanımlara yol açar.

Örnek : aynı isim kökü « güzel », « la belle » şeklinde isim haliyle kullanıldığı gibi sıfat (« beau ») veya zarf (« joliment ») şeklinde de kullanılabilir.

3- Sıfatlar (adjectifs)

Türkçe’de sıfatlar genelde isimden önce gelir. Bağlı olduğu isimden önce gelirse, belgeç’dir. Böylece değişmez ve çekimi mümkün olmaz. Bağlı olduğu isimden sonra gelirse, bu durumda isim-sıfat yüklem görevini görür.

Çekilmiş durumda, sıfatlar, isim, zamir veya zarflara dönüşür.

Pekiştirme zarfları gibi işleyen birçok sıfatlar vardır : « çok, pek, iyi » gibi kelimeler ve bunların ikili birleşimleri, sıfat veya zarf gibi kullanılan bir kelimenin anlamını yoğunlaştırır.

Türkçe, karşılaştırma ve üstünlük derecesini bildirmek için sıfat yapıları kullanmaz : Bunun yerine, özellikle ayrılma haliyle yapılan çeşitli kullanımlar vardır. Geniş anlamıyla niteleme ifadesinden başka, sıfat özel durumları da ifade edebilir.

Örnek : işaret, sayı, soru ve belirtme görevleri gibi.

4- İşaret sıfatları : bu/şu/o (démonstratifs)

Yer ve zamanda somut veya sembolik yakınlaşmaya bağlı olarak üç dereceli bir sistemdir.

BU : konuşmacıya yakın veya kendisiyle ilgili durumlarda,

ŞU : kendisinin dışındaki bir mekana ait olan birşeye karşılık geldiği durumlarda,

O : konuşmacı dışındaki bir mekanda geçen durumlarda (arkasındaki, var olmayan, geçmişteki).

Örnek : - Bu kalem mi ? (ce crayon-ci ?)
 - Şu kalem güzel. (ce rayon-là est joli)
 - Evet, o kalem. (oui, ce crayon-là)

Bu yapılar zamir veya sıfat görevi görürler, zarf oldukları zaman, değişebilir ve çekilebilirler ; sıfat olduklarında özelliklerine de bağlı olarak değişmezler.

5- Sayılama (numérotation)**a) Asal sayılar**

Bağlaç kullanmaksızın, yan yana gelerek oluşan birimlerin dışında (12 : oniki (dix deux) ; 21 : yirmi bir (vingt un)), bu sistem Fransızca’nın sistemine oldukça yakındır.

Birleşik sayılar ayırma işareti kullanmadan yazılır.

Örnek : 527312422 : Beş yüz yirmi yedi milyon üç yüz on iki bin dört yüz yirmi iki.

b) Sıra sayılar

-(i)nci ekiyle belirtilirler. Şekil olarak, ek bir noktayla gösterilir.

Örnek : Beşinci (cinquième) ; 5. (5ème)

c) Bölüştürme-dağıtma sayıları

Fransızca'da böyle bir sayı sistemi yoktur. Bunlar -(ş)er/ar ekiyle kullanılır.

Örnek : « Çocuklara birer şeker verdim. » (J'ai donné un bonbon aux enfants (à chacun)).

İki yüz yirmişer (Par 220).

d) Kesir sayıları

Bunlar şu şemayla oluşurlar :

payda - pay

Beşte bir (Un cinquième)

Yüzde yüz (Fransızca'da 100%, Türkçe'de %100).

6- Soru (interrogatif)

« Kim » kullanımının haricinde, dört ana yapı halinde gerçekleşirler, ki bu yapılar işaret kullanımına uygun olarak bazen sıfat bazen de zamir görevi görürler.

	Açıklama	Örnek
<i>Kim</i>	Zamir, kişiyle ilgili bir sorgulama	Sen kimsin ? (Qui es-tu ?). Kimi gördün ? (Qui as-tu vu ?). Ne var ? (Qu'y a-t-il ?) Ne iş yapıyorsun ? (Qu'est-ce que tu fais dans la vie ?)
<i>Ne</i>	Zamir, kişi dışında her şeyi sorgular	Ne düşünüyorsun ? (A quoi penses-tu ?) Neye bakıyorsun ? (Qu'est-ce que tu regardes ?) Nasıl (comment ?), niçin, niye, neden (pourquoi ?), ne kadar (combien ?), ne zaman (quand ?), nerede (où ?) Bugün ayın kaçı ? (Quelle est la date d'aujourd'hui ?) Dersiniz saat kaçta ? (A quelle heure est votre cours ?)
<i>Kaç</i>	Sıfat ve zamir, sayılabilir miktarları sorgular	Kaç çocuğunuz var ? (Vous avez combien d'enfants ?).
<i>Hangi</i>	Sıfat ve zamir, kişiyi ve herşeyi sorgulayabilir	Hangi gazeteyi okursun ? (Tu lis quel journal en général ?) Hangisi güzel ? (Lequel est beau ?).

7- Belirtisiz (indéfini)

Bazen sıfat bazen zamir olabilir.

- *Sıfatlar* : Bir, tüm, bütün, her, bazı, kimi, çoğu, az, başka, diğer, öteki, beriki, öbür, birçok, birkaç, hiç.

Örnek :

Bir gün anlarsın oğlum. (Tu comprendras un jour, mon fils).

Başka gün görüşürüz. (On va se revoir un autre jour).

Her zaman neşelidir. (Il est toujours gai)

Bütün çocuklar burada. (Tous les enfants sont là).

- *Zamirler* : Biri, her biri, hiç biri, tümü, bütünü, hepsi, bazısı, kimi, çoğu, azı, başkası, diğeri, öteki, beriki, öbürü, birçoğu, birkaçı, herkes, hiç kimse, kimse(ler).

Örnek :

Çoğu gitti, azı kaldı. (On en a fini la plus grande partie, il en reste peu).

Biri geldi, biri gitti. (L'un est venu, l'autre est parti).

8- Zamirler (pronoms)

Türkçe'de zamirler isim sınıfına dahildir ; özellikle çoğul olabilir ve çekilebilirler. Şu şekilde sınıflandırabiliriz :

- a) *Kişi zamirleri*
- b) *İşaret zamirleri*
- c) *Soru zamirleri*
- d) *Belirtisiz zamirler*

Soru, işaret ve belirtisiz zamirler sıfat bölümünde incelenmiştir.

Kişi zamirleri, dilin gelişimine bağlı olarak düzenli değillerdir (ünlü sınıfının değişimiyle ilgili).

Özel ama çok sık kullanılan yapılar bu grubu tamamlarlar :

- *Kendi* « kişinin kendisi (la personne même) », şu görevleri görür : « özel », « kendim », « kendin » vs. 'Kendi' ismin tüm hallerinde çekilebilir.

Kendi : şu görevi görür :

- *Dönüştürme*
- *Pekiştirme*
- « -Ki » *zamir eki*. Ünlü uyumunu uygulamama özelliği vardır ve ilgi eki veya yer eki veya bir isim-zarfı (« olan » şeklinde ilgi anlamı içerir) birleşebilir.

Bu ek, -de/-(n)in eki içeren bir isme gelebilir, aynı zamanda, zamir deyişleri veya isim, sıfat değeri taşıyan yeni isimler oluşturan zarflara da eklenebilir.

Bu oluşum aynı zamanda Fransızca'nın iyelik zamirini ifade eder.

9- Yüklem (prédicat)

Her dilde, bir cümle yüklem dediğimiz, ifadenin temelini içeren gerekli bir öge taşır, özneyse, gizli, üstü kapalı, ifade edilmemiş olabilir.

Ekleme sistemi, çekimi oluşturan yüklemesel görevi yerine getirir. Bu sistem kişiyi ve zaman/görünüşü bildirir.

Yüklem görevi gören ekler.

Bu ekler şunları belirtir :

- *zaman* (temps)
- *(bazen) görünüş* (aspect)
- *(bazen) kip* (mode)

Dört tane olup, çekimi gerçekleştirirler. « Olmak » (être) fiilinin çekilmiş haline karşılık gelirler. Ama bu çekimin bütün zamanları ve halleri yoktur. Bu çekimin kip ve zaman eksikliğini kapatmak için, Türkçe, fiilimsi bir yüklem gibi işleyen « ol- » (devenir) yardımcı fiilini kullanır (veya nadiren, « bulun- » (se trouver) gibi bir durum fiili).

a) İsim yüklemi

İsim sınıfı bazı durumlar hariç yüklem olabilir.

Örnek :

ÖZNE	YÜKLEM	ÖZNE
Çocuk	Nasıl ?	Çocuk iyi.
	Nerede ?	Okulda.
	Kim ?	Kardeşim.
	Kimin ?	Ablamın.
	Var mı ?	Yok.
	Neredesiniz ?	Evdeyim.
	Nasılsınız ?	İyiyim.
	Nerelisiniz ?	İzmirliyim.

Bu cümlelerin hiçbirinin fiili yoktur. Bunlar isim cümleleridir, ilk kelimesi 'özne', ikincisi özneye bağlı esas bildiriye içeren 'yüklem'dir.

b) Fiil yüklemi

Bir kök, emir kipinde (2. tekil şahıs) bulunduğu zaman, fiil olarak değerlendirilebilir.

Örnek :

Gel ! « Viens ! » ; Yaz ! « Ecris ! »

Hemen kök üzerine kurulan emir kipinin dışında, yüklem olmak için, her fiil kökü, Fransızca'nın farklı durumlarına karşılık gelen birçok kavramları açıklayıcı gerekli bir ek taşımaktadır : zamanda güncelleştirme, kip, gerçekle ilgili görünüş. Bu sistemi, konuya uygun olması için « fiil sınıfı » olarak isimlendirdik.

Bu fiil yapısı 3. şahsın ifadesine karşılık verir : yani fiilin ifade ettiğini yapan veya maruz kalan kişidir.

Türkçe'de, ekler sınıfı, bir uyum ilkesinin bulunduğu yapılar bütünü oluşturur : zamanı ifade edilen bir bağlamda, konuşucu iki yapı arasında tercih yapmak zorundadır. Ek sınıfı sadece zamanı değil, görünüş değerini de ifade eder ; zaman ve görünüş arasındaki bir kesişme noktasında bulunur.

Belirtilen bir zamanı ifade etmek için, sözcü iki yapıdan birini seçmeli, diğerini elemelidir. Bunu yaparken, her zaman ilgili olduğu sözcelemin arkasında varlığını sürdürür.

Örnek :

- Paris'de yağmur yağıyor.

Olaysal-gerçek

Sözcü nazarında zaman içinde güncelleşme.

- Paris'de yağmur yağar.

Sözcü güncelleşmenin dışındadır ; Paris'in özelliği söz konusudur.

Yansız bir bilgidir.

- Paris'de yağmur yağdı.

Sözcü için güncelleşmiş, olaysal.

Sözcü bildiği bir olayın sonucunu dile getirir.

- Paris'de yağmur yağmış.

Sözcü güncelleşmenin dışındadır : bilgi başkasından veya mantıksal bir sonuca varılarak elde edilmiştir.

- Paris'de yağmur yağacak.

Söylem güncelleşebilir, olabilir, gerçekleşebilir, ya kaçınılmaz ya da niyeti bildiren kişisel bir bağlamdadır.

- Paris'de yağmur yağar.

Olasılık, ihtimal, yansız bir bilgi.

« eğer herşey yolunda giderse »

c) *Fiil yüklemi : çekim*

Sınıf eki aldığıında, fiil yüklemine çekimi isim yüklemine çekimi gibi gerçekleşir (basit yapılarında diğer eklerle çekilen *-di* ve *-se* hariç)

Aynı biçimleri gösterebilirler bile, sınıf ekleriyle yüklem eklerini karıştırmamak gerekir, vurgulama tamamen farklıdır.

Bütün bu birleşimler bütünüyle Türkçe'nin fiil sistemini gösterirler; bunların Fransızca'da basit ve karmaşık yapılarda karşılıkları vardır, ama Fransızca'nın fiil yapısına kelimesi kelimesine benzeşmez.

d) Emir kipi

Sınıf eki olmaksızın gerçekleşir. Hemen fiil kökü üzerine kurulur, birtakım kişi ekleri de gelebilir.

10- Soru yapısı (forme interrogative)

Fiil yüklemi, belirli bir soru kelimesiyle gelmediği zaman (örnek : ne zaman, nasıl ..), bu durumda 'mi' eki soru biçimini oluşturur.

-di ve *-se* eklerinin dışında bu yapı isim yüklemine soru biçimi gibi oluşur.

11- Olumsuzluk yapısı (forme négative)

Fiil yüklemine olumsuzluk yapısı isim yükleminekinden farklıdır : fiil kökünün anlamını değiştiren *-me/-ma* ekinin kullanımıyla oluşur :

Fiil kökü *-me/-ma* + sınıf eki + yüklem eki

12- Olumsuz soru yapısı (forme interro-négative)

Soru yapısında olduğu gibi şekil gösterir, fiil kökü önceden *-me/-ma* ekiyle olumsuzluk biçimini alır.

Örnek :

- Gelmedi mi ? (N'est-il pas arrivé ?)

- Gelmiyor musun ? (Tu ne viens pas ?)

13- Bağımlı tümce yapısı (subordination)

a) Fiilin yüklem olmayan yapıları.

Her tür olaya dayalı bilgiler (yüklem olmayan) fiilimsi bir isimle belirtilir (Fİ).

Örnek :

« Beni anladığınızı / biliyorum »

Yan tümce Ana tümce

= « anlayışınız »

Yan tümcenin genel şeması isim grubuna karşılık gelir :

İ1 *-(n)in* İ2 *-(s)i(n)*

Şu şekilde oluşur :

ÖZNE *-(n)in* Fİ *-(s)i(n)*
 (+ hal ekleri) (ismin kişi ekleri)

Örnek :

Ali'nin gittiği söyleniyor. (On dit qu'Ali est parti.)

Ali'nin gittiğini söyledi. (Il a dit qu'Ali était parti.)

b) *Fil'in isim yapıları*

İşlevlerine göre üç ek sınıfına ayrılır :

1. etkeni belirleyen Fİ
2. olayı belirleyen Fİ
3. durumları belirleyen Fİ
4. edat veya edatsız Fİ

14- Kip (modalité)

Birçok dilde (Fransızca, İngilizce, Almanca,...), yardımcı fiiller kipliği belirtirken, Türkçe'de iki çeşit ekle gerçekleşir :

- Üç sınıf eki *-(y)e, -meli, -se* tam anlamıyla yüklem değeri taşır.
- « dönüştürücü » denilen, tam olarak yüklem gibi kullanılmayan birçok ek, yan yana gelip bizim kipsel yardımcı fiillerimize denk gelir :

Örnek : Sus/tur/ul/uver/eme/di.

(On n'a pas pu réussir rapidement à le faire taire.)

-dir yüklem eki

Yüklem eki 1'den sonra (şimdiki zaman) gelen bir kipselleştirme olup aşağıdakilere eklenir :

- isim yüklemine
- fiilin bazı yüklem yapılarına.

D- Sözdizimsel yapılar : sözcüklerin sıralaması

Sözcüklerin sıralaması temel bir ilkeyi takip eder, ki bu ilkeye göre olaya dayalı her tür bilgi asıl bilgidен önce gelir : tamlayan tamlanandan önce gelir.

Böylece, genellikle :

1. Özne yüklemden önce gelir. Yüklem cümlelin son ögesidir.
2. Nesnelер, önem sırasına göre, özne ile yüklem arasında yer alırlar, burada en önemli öge yükleme en yakın olandır (dolaysız nesne).
3. Belgeç isimden önce gelir.
4. Tamlayan tamlanandan önce gelir (isim tamlaması).
5. Edatlar ismin önüne değil sonuna gelir.

6. Yan cümlecikler temel cümlecikten önce gelir. Bununla birlikte, belirtmek gerekir ki, sözcüklerdeki yapısal değişkenliğin meydana getirdiği bilgiler sayesinde bu sıralama esneklik gösterebilir (her sözcüğün görevi son eki sayesinde açıkça belirtilir). Vurgu ve tonlama bu yer değişimini açıklar.

İşlevsel her birimin içinde (örnek : isim grubu / edat grubu / fiil grubu), sözcük sıralaması kesin değildir.

Aynı zamanda belirtmek gerekir ki, şiirdeki üslup olayında, konuşma dilinde, ve çağdaş edebî eğilimde, cümlenin öğeleri zaman zaman yer değiştirirler.

V- YAPISAL SÖZDİZİMİ ÖĞRENİMLERİNİN GELİŞİMİ

Dördüncü sınıfta, özellikle yeni öğrenenler için, basit cümlenin (isim ve fiil cümlesi) oluşumu ve kurulması konusuna önemli bir yer vereceğiz. Birinci sınıfta, yan cümle konusuna girmemeye çalışacağız. Öyle ki, ünlü ve ünsüz uyum kuralları basit cümleden yola çıkarak öğrenilir ve geliştirilir.

İlk adım çoğul eki *-ler* etrafında gerçekleşebilecek, sıfat kullanımına geçişi sağlayan *-li /-siz* şeklinde isim türemesi etrafında olduğu gibi.

İsim çekiminin tümü iyi öğrenilmesi gerekecek.

« İyelik » (possessif) denilen ismin kişi eklerinin incelenmesi isim gruplarının incelenmesiyle aynı doğrultuda sürdürülecek.

Kişi eklerinin öğrenimi, « sahip olmak » (avoir) fiilinin Türkçe karşılıklarının işleyişine mantıksal bir giriş oluşturacaktır. Bu işlem soru ve olumsuzluk yapılarına yol açacaktır.

« Var olma » (existence) görünümü altında ve temel unsurlarını ele aldığımız isim cümlesinin yapılanması, kendini tanıtmaya ifadesine geçişi sağlayacaktır.

Kendini tanıtmaya ve bunun ifade şekillerini (Fransızca'da « être » (olmak) yardımcı fiilinin karşılığı) konu alan bölüme girmek, isimlerle fiillere uygulanan yüklem alanında çalışmayı sağlayacaktır. Şimdiki zaman, gelecek zaman, geçmiş zaman ve bazı bileşik (geçmiş) zamanlardaki çekimi özümseyeceğiz (imparfait, plus-que-parfait).

VI- TÜRK KÜLTÜRÜ, TOPLUMU VE MEDENİYETİ ; DİL ÖĞRENİMİ

Aşağıda tanıtılan alanlar, öğreticinin, konularını, dayanaklarını, ve bu bütünden istifade ederek dil faaliyetlerini seçmesine yarayacak genel ve belirli bir çerçeve oluştururlar.

A- Sosyal bağ

Akraba ve bağlılık alanında : isimlendirme, aile ve gelenekleri, ailevi değerler ve erdemler.

Sosyal çevre (komşuluk) ; yer bildiren simgesel çerçeve (mahalle)

Sevgi ve duygular, üslup (kendini ifade etme) ve tarzlar (kişinin yaptıkları).

Günlük hayatta kendini ortaya koyma (kendini veya genel tanıtma, iletişim kurma, hitap etme tarzları).

Şeref, dayanışma, anlaşmazlık ilişkileri.

B- Sosyal çevre

Şehir, kasaba ve köyler, çevre düzeni

İletişim ve basın-yayın.

C- Ölçüler ve değerler

Kişi

Erkek ve bayanın görevleri

Sınıf farklılığı

Vatandaşlık

Estetik değerler

Hoşgörü

D- Kurumlar

Yerel, bölgesel, ulusal, uluslararası kurumlar

E- Gelenek biçimleri

Töre, gelenek, Görenek (Türk örf adet ve gelenekler çerçeveleri)

Toplumsal bayram ve alışkanlıklar

Beslenme

F- Kültürel yapı

Geleneksel kültürün yapıları

Edebiyat

Plastik sanatlar

Müzik (geleneksel türler)

VII- YAZARLAR VE METİNLER

Aşağıdaki edebi metinler, belirleyici olarak, dördüncü sınıfın temel dersini oluşturmaya yarar. Çağdaş Türk edebiyatı ve tarihini tanıtıcı olmanın yanında, bunların seçimi çoğunun Fransızca çevirisinde yer almasıyla doğrulanır.

Bu program diğer tüm kaynakların (basın-yayın, görsel-işitsel kaynak, kitapçıklar, teknik dokümanlar, vs.) tamalayıcısı olarak görülür.

A- Roman ve öyküler

Ömer Seyfettin

Sabahattin Ali (« Kuyucaklı Yusuf »)

Sait Faik

Yaşar Kemal

Orhan Kemal

Kemal Tahir

Yusuf Atılgan (« Ayaklı adam », « Anayurt Otelı »)

Orhan Pamuk (« Sessiz ev »)

Nedim Gürsel

Adalet Ağaođlu

Aziz Nesin

B- Şiir

Nâzım Hikmet

Orhan Veli

Cahit Külebi

Melih Cevdet Anday

Oktay Rıfat

C- Geleneksel Edebiyat

Dede Korkut Hikayeleri

Nasreddin Hoca